

ного характеру у сфері економічних відносин до системи складних соціально-економічних процесів періоду переходу до ринкових відносин. Факт існування тіньової економіки фіксує її тісний взаємозв'язок з системою економічних відносин і системою суспільних норм. Надзвичайно цінним є світовий досвід дослідження тіньової економіки, особливо щодо ринкового етапу її функціонування. Науковий інтерес в цьому плані представляють розроблені методики оцінки масштабів тіньового сектору економіки та аналіз її впливу на офіційну економіку.

Література

1. Gutman P.M. The subterranean economy //Financial analysis. — 1977. — № 1. — Р. 4—7.
2. Ларин Ю. Частный капитал в СССР. — М., 1927. — С. 18—24.
3. Кондурушкин И. С. Частный капитал перед советским судом. — Л., 1929. — С. 198—200.
4. Герцензон А. А. Введение в социалистическую криминологию. — М. 1965. — С. 136—139.
5. Зотов В. От коррумпирующей культуры к культуре коррупции //Иностранная литература. — 1991. — № 10. — С. 238—242.
6. Предборський В. До питання про сутність тіньової економіки //Економіка, фінанси, право. — 2004. — № 12. — С. 111—115.

Стаття надійшла до редакції 29.03.06

УДК 330.8 (477)

В. М. Опанасенко, асистент
кафедри історії економічних учень та економічної історії,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

НАЦІОНАЛЬНА ГОСПОДАРСЬКА МОТИВАЦІЯ В ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ XVIII—XIX ст.

В статті розглянуто проблему формування і дослідження процесу розвитку національної мотивації в Україні в період становлення ринкової економічної системи наприкінці XIX — на початку XX ст.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: господарська мотивація, мотивація праці, господарство, господарювання.

Формування ринкового господарства та його інститутів є однією з нагальних проблем сучасного українського суспільства. Але проблема господарської мотивації та її роль в еволюції наці-

онального господарства залишається такою, що потребує подальших досліджень, особливо історико-економічною наукою.

На даний час дослідження проблеми господарської мотивації знаходяться на етапі зародження. Серед вітчизняних дослідників цій проблемі приділяє увагу харківський дослідник, кандидат економічних наук Липов В. В., який у своїй монографії «Мотивація інституціональних змін у трансформаційній економіці» розкриває суть господарювання, господарської мотивації та запропонував засади мотиваційного механізму трансформації інститутів господарювання, а також представник Донецької школи економіки Сорока І. В., який у своїй монографії «Мотивація підприємництва как экономика-философский феномен: сущность, эволюция, современные проблемы» розкриває проблеми формування та дії мотивації підприємців у ринкових умовах. В даних роботах основна увага приділяється мотиваційному механізму на сучасному етапі розвитку, тому дана робота присвячена висвітленню проблем дослідження господарської мотивації в історико-економічній спадщині українських мислителів XVIII—XIX ст.

Основні цілі статті — визначити та охарактеризувати суть господарської мотивації в працях українських мислителів XVIII—XIX ст. як теоретичну основу формування ринкового середовища в Україні в XIX ст.

Сьогодні неможливо звести господарський розвиток до процесів механічного нарощування матеріально-технічного потенціалу економічної системи, а також запозичення інституціональної структури інших країн. Постає питання вивчення історичного досвіду економічних та інституціональних перетворень як складових національного господарського успіху.

Успіх перетворень в Україні залежить від того, наскільки гармонійно в економічній політиці країни буде поєднано динаміку в господарській і соціальній сферах на основі вже існуючого досвіду та врахування культурологічних та етнічних особливостей нашого народу. Виходячи з цих завдань, Україна має здійснити відповідні інституційні перетворення, які необхідні для формування ринкової економіки та інтеграції її в світову економічну систему. Зрозуміло, що на заваді цього стоять об'єктивно існуючі відмінності в рівнях і формах розвитку економічних і соціальних інститутів, які в свою чергу можуть бути наслідком не тільки різних природно-географічних умов розвитку, але, що значно істотніше, знаходження країни у різних фазах економічної, соціальної і навіть етнічної еволюції, або ж належності до різних цивілізаційних утворень. Це зумовлюватиме існування принципово відмінних стереотипів поведінки суб'єктів

економічної дійсності, громадян як індивідів загалом, а отже, й існування значних відмінностей у неформальних соціально-економічних інститутах. За таких умов ставити питання про прискорення впровадження уніфікованих і формалізованих інституцій через процеси адаптації законодавства, координації економічної та соціальної політики означає ігнорувати об'єктивні реалії і вести справу до падіння дієвості формальних інститутів, що покликані організовувати та регулювати суспільно-економічне життя.

Утвердження в Україні стратегічного завдання її державної політики — формування ринкового середовища та інтеграція у світову економічну систему — не може обмежуватися зовнішньополітичними орієнтирами, а все більше перетворюватиметься на завдання внутрішньої політики, пов'язані з господарською мотивацією. Вона, як комплексне поняття, охоплює широке коло явищ економічного, психологічного, соціального і культурного життя. Сукупність господарських мотивів складає базис інституціональної системи. Період трансформації актуалізує завдання вивчення корекції умов, мотивації прийнятих у суспільстві форм господарської поведінки, активізації переміщення рушійних сил суспільства на особистісний соціально-психологічний рівень свідомості і поведінки людей.

У своїх дослідження В. В. Липов пише: «Господарську мотивацію можна визначити як сукупність іманентних особистості, як члену соціуму, традиційних ціннісних орієнтирів, норм і правил поведінки, що регулюють націленість, характер і інтенсивність людської діяльності по організації відтворення свого існування. Господарська мотивація — мотивація відтворювальної активності людини безвідносно до конкретно-історичного способу господарювання. У її основі знаходиться задача підтримки існування людини як частини соціального організму» [2, с. 18]. З даного визначення видно, що господарська мотивація не є явищем сталим чи одномоментним, вона формується на протязі довгого періоду і змінюється теж на протязі тривалого часу.

Тепер звернемося до досвіду, який був накопичений мислителями нашої країни за довгий період нашої історії. У сузір'ї знаменитостей світової економічної думки є чимало чільних українських імен, які проклали нові шляхи в економічному осмисленні дійсності. До таких належать: І. Вернадський, В. Каразін, М. Зібер, Д. Піхно, С. Подолинський та ін. Але перед тим, як перейти до творчості українських економістів, обов'язково потрібно відмітити творчість видатного філософа-теослова Г. С. Сковороди — одного із найвидатніших представників української суспільної думки XVIII століття.

Зміст творчої спадщини Г. Сковороди, який відображений у його віршах, піснях, байках, є відображенням його філософських поглядів. Проте це не були суто філософські твори. В них переважали питання моральних принципів практичної поведінки людини. Не вдаючись безпосередньо до характеристики філософських поглядів Сковороди, слід зазначити, що вони часто переплітаються у нього з аналізом економічних питань, аналізом реальних умов життя народних мас.

Теорію пізнання він підпорядковує центральному, головному питанню своєї філософської концепції — питанню людини та пошуку щастя, яке поєднує з працею.

Сковорода визначає значення праці в житті людини. В своїх дослідженнях мислитель розвиває концепцію «сродної», спорідненої праці, яка є однією з найважливіших передумов досягнення людиною щастя. Дослідники творчості мислителя наголошують, що він уперше в історії української філософії ввів поняття «спорідненої праці». З цим поняттям пов'язана ідея перетворення праці із засобу до життя в найпершу життєву потребу і найвищу насолоду особистості. А безпосереднім суб'єктивним виявом людського щастя є внутрішній стан людської душі — «душевная крепость». Щастя, добробут суспільного життя людей засновані на праці. Щастя людини в праці, у виконанні нею обов'язку перед Батьківщиною.

Основним завданням людини у філософії Г. Сковороди є пізнання себе, визначити свою природу як «сродность», тобто схильність до певного виду діяльності. Пізнавши її, займаючись певним видом праці, людина стає корисною собі і суспільству. Вибір діяльності людиною не може бути довільним, він визначається природою, здатністю людей до тої чи іншої праці. «Без охоты все тяжело, и самое легкое». Схильність людей до розподілу видів праці розрізняє їх, але сама праця, як процес «делание» об'єднує їх, «сличает» і в той же час відрізняє від тварин. Докладно розглядає Сковорода «сродность» до хліборобства, воїнства, богослов'я [1, с. 118—120].

Дуже важливим в людині є стимули до праці, базою яких може бути тільки зайнятість, відповідно до природних здібностей і нахилів. «Откуда же уродится труд, если нѣтъ охоты ѣ усердия? Гдѣ ж возмеш охоту без природы? — запитував Г. Сковорода. — Природа есть первоначальная всему причина самодвижущая пружина. Она есть мать охоты. Охота есть ренессанс, склонность ѣ движение. Охота вильняс неволи... Кратко сказать, природа запыляет к дьлу ѣ укрепляет в трудъ, дьелая труд сладким» [5, с. 48].

Щодо самої суті природи, про яку так часто говорив Г.С. Сковорода, вона є «блаженна в челоувьк дух». Як видно, мислитель

шукав джерел і стимулів ефективної праці у духовності людини. Здатність людини до праці — це не фізична її ознака, а духовна наповненість, яку мислитель намагався поєднати з матеріальною результативністю її застосування [5, с. 48—49].

Розрізняє Сковорода процес праці і її результат. Процес праці — це «делание», а результат праці — це продукт споживання, що використовується людиною для підтримання життя. Проте, як наголошує Сковорода, головним є не насолода споживанням, а насолода працею [1, с. 120—121].

Отже, як видно з концепції Сковороди, основним стимулом до праці в людини є її бажання «знайти» себе та отримати насолоду від власного життя через працю. Праця виступає не тільки як фактор задоволення потреб суб'єкта господарювання, а й як головна мотиваційна сила, що рухає вчинками людини. Праця — це господарювання, а господарювання, як висловився московський дослідник даної проблеми Ю. М. Осипова у своєму підручнику «Основны теории хозяйственного механизма», — є життя.

Цікаву думку висловлював Григорій Сковорода про творчу працю, яка є працею за покликанням і внутрішньою потребою людини, що приносить вищу насолоду. Думка безумовно прогресивна, але утопічна за тих умов. І лише на сучасному етапі розвитку людства, дане твердження набуває реального змісту. Таким чином, у творчості Сковороди були запропоновані підходи до вирішення проблем господарської мотивації шляхом творчого пошуку відповідного способу господарювання до уподобань та можливостей людини.

Важливим етапом у розвитку проблем господарського життя в українській економічній думці стала ґрунтовна праця «Нариси теорії потреб» Івана Вернадського, яка у 1852 р. в Петербурзі була видана як окрема книга. Дана праця була першим найповнішим викладом теорії потреб, нині ця теорія займає важливе місце в економічній науці, але ім'я українського вченого не згадується.

«У політичній економії, — писав І. Вернадський, — немає можливо, ні одного предмета, пояснення якого було б так важливе, як потреби. Якби ви не обмежували її коло, вони все-таки залишаться в її межах і при тому тою межею, до якої, як до центру, тяжітимуть усі висновки науки». Він виклав свій погляд на з'ясування потреб меркантилістами, фізіократами і А. Смітом, віддавши перевагу останньому [5, с. 78].

Важливою вимогою при з'ясуванні потреб, на його думку, є включення в об'єкт аналізу суспільства і людини. Принциповою вимогою науки є доведення узагальнень до універсалізму, придатних для матеріального оформлення. Український вчений дав всебіч-

ний аналіз національних, індивідуальних, регіональних та інших видів потреб, розкрив їх залежність і об'єктивний характер. Він доводив, що суспільство повинно сприяти розширенню задоволення потреб. В інтерпретації потреб економіст відстоював принципи свободи, поглиблюючи тим самим класичну економічну теорію у сфері вивчення потреб. Праця І. Вернадського «Нариси теорії потреб» була співзвучна з програмними вимогами демократії, служила певною теоретичною опорою. Водночас вона є свідченням того, що український економіст може вважатися першодослідником теорії потреб, до якої знову звернулася економічна наука в кінці ХХ ст. [5, с. 78].

Так, у «Перспективі політичної економії» (1858) І. Вернадський розкривав суть потреб у контексті мотивації праці. «Потреби — казав він, — це усвідомлення людського існування, а задоволення потреб, яке досягається працею, — є метою усієї діяльності людини» [5, с. 81].

Також до системи стимулів діяльності людини І. Вернадський відносить фізичні сили людини, а точніше їх обмеженість. Також він виділяє певні інституційні відносини, які повинні існувати в суспільстві, наприклад такий інститут, як власність. «Виникнення обміну, — говорив він, — потрібно шукати в обмеженості наших фізичних сил і в різноманітності наших потреб. Однак для обміну цього недостатньо. Потрібно також мати власність, щоб обмінювати одну річ на іншу» [5, с. 82].

Для подальшої характеристики економічної думки України першої половини ХІХ ст. потрібно розглянути господарські ідеї Василя Каразіна та його твір «Домоводство», в якому він основну увагу приділяє проблемі кріпосної праці та її неефективності. В. Каразін висловлював думку про те, що «домоводство» буде розвиватися лише за умови повної свободи людини, селянина та наявності приватної власності, як запоруки отримання майбутнього доходу. Іншими словами, основним стимулом мотивації господарської діяльності є власна зацікавленість людини в результатах своєї праці.

У діяльності В. Каразіна яскраво простежується національна мотивація, що стимулювала вченого-винахідника до постійних новаторських пошуків.

На зборах дворян 1 листопада 1802 р. він говорив: «Блаженний вже стократно, якщо випадок дав мені можливість зробити маленьке добро так надто любимій моїй Україні» [5, с. 60].

Цікаві ідеї з приводу господарської мотивації розкривав засновник київської школи політичної економічної Микола Бунге.

В його працях велика увага приділяється національному духу як фактору розвитку господарства, а також умовам його розвит-

ку. Микола Бунге відстоював ідеї лібералізму в економіці, радив розвивати «суперництво і дух заповзятливості, щоб розв'язати дію природним законам». Критикував ідею общинної власності, вважав першим стимулом розвитку економіки приватну власність та надання всім галузям промисловості приватної діяльності. Ці приватновласницькі мотивації в поглядах науковця не були випадковими, а в значній мірі сформувалися під впливом української дійсності та менталітету. Останній відчувається в його праці «Гармонія господарських відносин» (1890), в якій критикуються англо-американські економісти за те, що прирівнювали політичну економію до природознавства. «Економіст, — писав автор, — має справу з людською природою, з діяльністю людей, з обставинами, що являють собою наслідки нашого розвитку, нашої свідомості і нашої волі» [5, с. 174].

Наведені міркування не втратили свого значення й досі, вони варті уваги нашого сучасника, який спостерігає одночасно економічні руйнації і відсутність волі це припинити, спрямувати зусилля людей на шлях приватної ініціатив, суперництва і високої ефективності праці. Притаманні українській економічній думці морально-етичний аспект у творчості М. Бунге набирав подальшого розвитку і конкретизації.

На думку М. Бунге, щоб зрозуміти предмет політичної економії та її господарське завдання, потрібно окреслити коло явищ, які вона вивчає. Ці явища виникають з потреб, тобто з природних, притаманних людині прагнень до досягнення мети особистої та суспільної, до забезпечення свого фізичного існування, до пізнання істини, до облагородження свого морального покликання. Уже в цьому М. Бунге виходить за вузькі межі матеріальних потреб, акцентуючи на необхідності удосконалення людини. Вона живе в суспільстві, а тому не може обмежуватися лише потребами в їжі, одязі тощо.

У задоволенні людських потреб беруть участь «дві продуктивні сили» — природа і праця. «Природа постачає у розпорядження людини дарові матеріали і дарові сили; праця, використовувана у виробництві, вимагає напруги мускулів, розумового уявлення, затрати часу і сили, тому (за винятком особистої залежності) вона не може бути даровою, і засоби, у виробництві котрих бере участь людина, мають цінність».

Також у дослідженнях економіста велика увага приділялась впливу попиту та пропозиції на стимулювання господарської діяльності. Суперництво продавців і покупців, за твердженням М. Бунге, було рушієм господарських успіхів суспільства, сприяло справедливій винагороді перших і других відповідно до їхніх виробничих затрат.

В основу господарського і суспільного поступу М. Бунге по-
клад потреби, які становлять вихідний пункт політико-економіч-
них досліджень. Однак наука перед тим розглядала їх як щось
стале, а тому надто звужувала спектр досліджень. М. Бунге акцен-
тував увагу на суспільних, духовних, моральних, етичних та ін-
ших потребах, які в сукупності забезпечують гармонійний розви-
ток людини, її безконфліктне становище в суспільстві, опертому
на приватній власності та підприємницькій ініціативі.

«Послідовний ряд господарських явищ, починаючи з потреб і
закінчуючи їх задоволенням, — писав М. Бунге, — вичерпує
зміст політичної економії і представляє з достатньою ясністю, що
ця наука не може обмежуватися ні вивченням багатства, незалеж-
но від суспільно-економічних відносин, ні вивченням потреб». Політична економія охоплює широкий спектр взаємовідносин, а
не тільки їх технічний бік. Вона розширює межі технічних та ко-
мерційних відносин за рахунок правових, політичних та інших.
Завдання політичної економії полягає у вивченні суспільного бо-
ку господарських явищ і законів, котрим ці явища підлягають.

Продовжувачем ідей М. Бунге стає його учень Дмитро Піхно.
Найважливішим твором Д. Піхна є посібник «Основи політичної
економії», виданий у Києві 1890 року і присвячений М. Бунге.
Цією присвятою автор заявив, що він розвиває погляди свого
вчителя на політичну економію. «Політична економія або наука
про народне господарство, — сказано в посібнику, — вивчає гос-
подарські явища в народному житті і внутрішні закони, яким
підпорядковані ці явища» [5, с. 192].

Так, Д. Піхно вважав, що політична економія вивчає: 1) по-
треби, їх основи і стимули господарської діяльності; 2) виробниц-
тво господарських благ, тобто діяльність спрямована на здобуття
матеріальних засобів і пристосування їх до людських потреб;
3) розподіл господарських благ; 4) споживання господарських
благ. У їх створенні значне місце відводиться культурно-історич-
ним силам народу, які передаються з покоління в покоління. «Ці
сили, — твердить економіст, — оточують людину від колиски до
могили... Вплив їх не може бути оцінений точно, але його потріб-
но мати на увазі. Важливіші з цих сил ... наступні: вдача і звичаї,
мораль, освіта, енергія, дух підприємливості, законодавство,
державний і суспільний лад життя» [5, с. 173].

До особливостей, які впливають на конкретну економічну систе-
му, Д. Піхно відносить також навколишнє середовище, зокрема
обриси поверхні країни, величина країни, географічне положення,
грунт, надра землі, вода, зрошувальна система, клімат тощо.

Також економіст акцентує увагу на важливості потреб в економічному житті людини. «Виробництво, розподіл і споживання господарських благ, — пише автор, — становлять три головних процеси, з яких складається господарське життя; а потреби служать провідною силою, що спрямовує ці процеси» [1, с. 192].

Доробки Д. Піхно, не будучи втиснутими у матеріалістичний детермінізм, широко охоплюють всі проблеми економічної дійсності. В його посібнику «Основи політичної економії» є ряд тверджень, які не втратили свого теоретичного значення, і водночас є свідченням того, як тоталітаризм загальмував українське теоретичне мислення. У зв'язку з цим досить нагадати маніпулювання деякими сучасними економістами взаємодією продуктивних сил та виробничих відносин, нехтуванням людською духовністю, її мотиваціями до праці, зруйнуванням моральних засад тощо. Цей аспект в українській економічній науці в минулому мав особливий статус. «Енергія народу, — писав Д. Піхно, — також становить у значній мірі продукт його історичного життя. Без сильно розвинутої енергії неможливе розвинуте господарство, котре вимагає безперервної і напруженої діяльності». Про це особливо потрібно пам'ятати зараз, в умовах спадних тенденцій в економіці, яким можна протиставити тільки напружену діяльність народу, що спирається на всю історичну енергію [5, с. 173].

Особливої уваги заслуговує праця українського економіста М. Зібера «Нариси первісної економічної культури», яка була присвячена не лише економічним проблемам, дана праця має широкий культурний спектр, що охоплює поступову зміну господарської діяльності народів, серед яких окреме місце займають і українці. В «Нарисах первісної економічної культури» М. Зібер посилається на етностатистичні дослідження, такі, як дослідження П. Чубинського.

«Малороси вважають єдиним джерелом багатства землеробську працю... Працю народ вважає всезагальним справедливим способом для набуття права власності. Він не визнає, наприклад, права на ліс недоторканим, тому що на ліс не використано людської праці, внаслідок чого і порубку чужого, особливо казенного лісу, народ не вважає крадіжкою в повному розумінні цього слова, тим часом як бортне дерево визнається недоторканим, тому що на нього вкладено працю» [5, с. 104].

Розкриваючи економічні особливості діяльності кожного окремого суб'єкта, автор виокремлює цікаву річ, яка є притаманною українському народу — це зв'язок економічних прав особистості з характером праці, поділ праці, господарські обов'язки в сім'ї. Так, М. Зібер наводить наступний приклад, що господина,

яка після продажу певної речі, яку сама і виготовила, отримані гроші може витратити на шати своїм дочкам чи ще на щось. А що стосується чоловіка, то він повинен всю сім'ю «годувати» та «обувати», тобто зароблені ним гроші обов'язково використовувалися за певним призначенням. Крім батька і матері інші члени сім'ї теж мали свої обов'язки та права, які визначалися працею.

Цікавим є висновок економіста в даній праці, порівнюючи уявлення українців про працю і власність із ставленням до цих явищ інших народів, він дійшов висновку, що є багато спільного у поведінці представників різних культур і що це певний універсальний порядок.

Неординарною особистістю в українській економічній науці був Сергій Андрійович Подолинський, фундатор і засновник нового напрямку економічної думки, який отримав назву «фізичної теорії».

Відразу хотілося б відмітити, що за своїми поглядами він де-що відрізнявся від інших економістів України. Перш за все, Сергій Андрійович був прихильником марксистської економічної теорії та виступав її популяризатором. А також він розробив новий підхід в економічних дослідженнях.

Найфундаментальніші праці, в яких Сергій Андрійович досліджував проблеми розвитку людського суспільства, є: «Ремесла і фабрики на Україні», «Праця людини і її відношення до розподілу енергії» та «Людська праця і єдність сили».

У своїй праці «Ремесла і фабрики на Україні» С. Подолинський дає ґрунтовне пояснення формуванню та еволюції господарської діяльності людини. Він детально показує, що в період докапіталістичного способу виробництва головним мотивом господарської діяльності є вплив на людину зовнішнього середовища чи іншої людини. Сергій Андрійович детально аналізує поділ праці, як чинник прогресу розвитку людства та мотиви спонукання до неї. Він пише: «Поділ праці спочатку відбувався з двох причин: По-перше, через те, що не кожен струмент, навіть і дуже простий, не міг бути зроблений будь-ким однаково гарно. По-друге, трапляються такі випадки, що деякі громадяни були скалічені або слабкі для занадто тяжкої праці, проте вони могли сидіти та невід виплітати чи швиргали стругати» [3, с. 100—101].

Розкриваючи проблеми поділу праці, вчений показує появу нових форм господарювання, таких, як ремесла та спеціалізацію певної верстви населення, яка з часом ставала окремою галуззю економіки. І як видно з цього прикладу, суспільна праця у період до ринкового розвитку була направлена на збереження вже набутих благ шляхом взаємодії людини з природою. А з подальшим розвитком людських можливостей, основним мотивом розвитку суспільства

стає збільшення матеріальної і нематеріальної основи життя. Тобто з переходом до ринкової форми господарювання стимулом людської діяльності стає бажання збільшити вже існуючі ресурси і блага.

Особливістю розвитку української економічної думки в період кінця XVIII — початку XIX ст. є національний напрямок досліджень, в якому переплітається історичний досвід європейської науки з особливостями етнічного розвитку української нації. Зокрема таких проблем, як пошук розуміння та поєднання життя, праці, господарювання — як покликання та внутрішню потребу людини, в філософському осмисленні Григорія Сковороди, розкриття основних стимулів до праці І. Вернадським, серед яких виокремлювалися стимули породжені ментальністю та культурою українського народу, М. Бунге, досліджуючи господарювання на Україні, виділяє національний дух як фактор розвитку, а також досліджує умови його еволюції, продовжуючи дослідження М. Бунге, Д. Піхно у своїх дослідженнях значне місце відводить культурно-історичним силам народу, які і є основною мотиваційним стимулом економічного розвитку.

Національні витоки поглядів, ідей, думок про господарський розвиток України, що містяться в історико-економічній літературі, мають стати надбанням суспільства і бути запорукою його розвитку.

Наряду з загальноекономічними постулатами українські економісти враховували особливості розвитку нашої держави, характерні риси і тенденції, їх залежність від природних ресурсів України. Зрозуміло, що з плином часу відбулися певні зміни в можливостях та ресурсах нашої країни, але все-таки, основні характеристики українського господарювання залишилися незмінними. Що дає можливість, на вже існуючих дослідженнях, побудувати дієву та ефективну економічну систему зі своєю специфікою.

До того ж, знання історії економічної думки окремої країни допомагає зрозуміти і в певному випадку використати доробки, які вирішують специфічні економічні проблеми цих країн і разом з тим виявити зв'язок національної економіки зі світовою економічною системою, що в подальшому дасть можливість враховувати вплив економіки світу на українську економіку та оперативно реагувати на її зміну.

Література

1. *Корнійчук Л. Я.* Історія економічної думки України: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 431 с.

2. *Липов В. В.* Мотивація інституціональних змін у трансформаційній економіці: Монографія. — Х.: НФаУ, 2004. — 184 с.

3. *Подолінський С. А.* Вибрані твори / Упоряд.: Л. Я. Корнійчук. — К.: КНЕУ, 2000. — 328 с.

4. *Сорока И. В.* Мотивация предпринимательства как экономико-философский феномен: сущность, эволюция, современные проблемы: Монография. — Донецк: Донецк. гос. ун-т экономики и права, 1999. — 456 с.

5. *Степан Злупко.* Персоналії і теорії української економічної думки. — Львів: Євросвіт, 2002. — 528 с.

6. *Биконя С. Ф.* Створення нової господарської мотивації — умова успіху євро інтеграції України // Вісник Хмельницького національного університету. — 2005. — № 2.

Стаття надійшла до редакції 28.03.06

УДК 330.83:658.114 (477)

О. М. Кудласевич, аспірантка
кафедри історії економічних вчень та економічної історії,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті розкривається проблема становлення та розвитку підприємництва та його організаційних форм в українській економічній літературі другої половини ХІХ — початку ХХ ст.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підприємництво, підприємство, підприємець.

Підприємництво є важливою складовою та основним чинником розвитку економіки ринкового типу, ефективність функціонування якого суттєво впливає на темпи економічного зростання, структуру та якість ВВП. У країнах з ринковою економікою підприємництво одержало широке поширення, його розвиток сприяє підвищенню рівня добробуту населення, створенню нових робочих місць тощо; розвиток підприємництва є основою для формування стабільного економіки та суспільства в цілому.

За умов розвитку ринкових відносин в Україні постає об'єктивна необхідність теоретичної розробки проблем функціонування підприємницької діяльності. Процес побудови ефективної мо-